

масова
художня
бібліотека

ДОНБАС
УДАРНИЙ

ЗБІРКА

ДЕРЖАВНЕ
ВИДАВНИЦТВО
„ЛІТЕРАТУРА“

Ціна 20 коп.

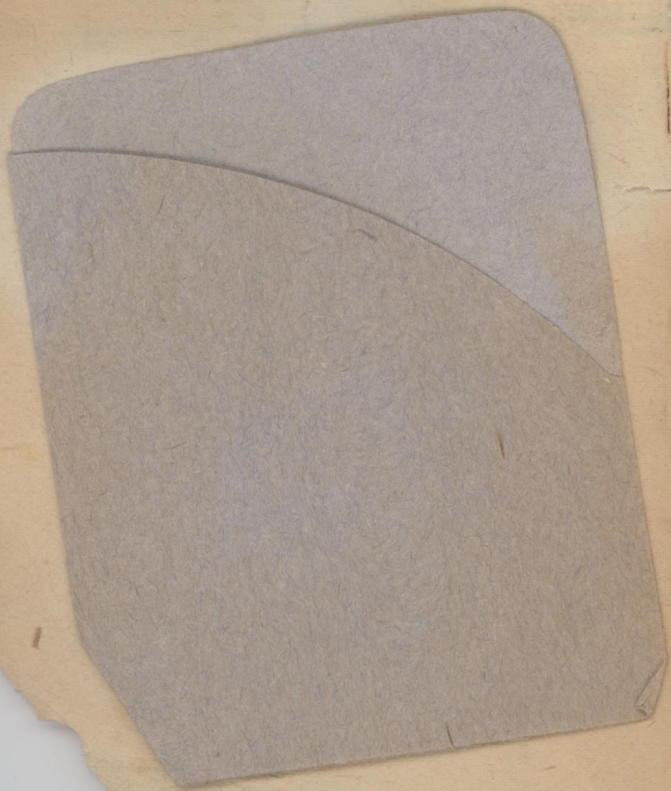

V.N. Karazin Kharkiv National University

00470371

2

Д-670, 2-У.

ас

27/12/50

ДОНБАС УДАРНИЙ

ЗБІРКА

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

~~№ 10348~~

ПЕРЕКЛАД З РОСІЙСЬКОЇ
Д. ТАСЯ

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА
№ 10216

~~№ 10216~~
~~19 4/5 3.4 р.~~

1 9 3 1
ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО
ХАРКІВ — КИЇВ

Провірено
ЦНБ 1938

Провірено
ЦНБ 1939

ПРОВЕРЕНО
ЦНБ 1945

Бібліографічний опис цього видання
зміщено в „Літопису Українського Друку“
„Картковому репертуарі“ та інших покаж-
чиках Української Книжкової Палати.

Зам. № 554.

Укрголовліт № 2444 (930). Тираж 10.000. 2-я др. арк. Ост. 364_А-5.

М. СМОЛЕНСЬКИЙ

КОМУНА ТРИНАДЦЯТОЇ РОЗКОСИ

На Анненці, на західньому ухилі, в тринадцятій розкосі організувався колектив. Він виріс стихійно й зформувався самопливом. Його збили й зцементували „наші тамбовські земляки“ — чотири Ломакіних: Хведір, Іван, Микола та Степан, два Бубнових, два Парамзіних та один Корабельников.

Попервах ударний колектив працював на „підпільному стані“: його не визнавали ні шахтком ані спілка. І той і та дружньо докоряли й по-батьківському повчали:

— Ви пішли проти закону, у вас спільний казан, ви ділите заробіток нарівно. А так не можна. Ви ламаєте спілкові ставки— у вас вибійник та вирубник дістають стільки, скільки й саночник та вагонник. У вас не можна встановити норми. Знову виходить не по закону. Закон проти вас і ви проти закону. Розумієте?

Чотири Ломакіних та два Бубнових почали виправдуватися, присягалися, що вони „за радянську владу“, й намагалися довести, що в колективі працювати й краще й легше.

— Та воно так, — казали їм у шахткомі, — тільки ми щодо вас не маємо ніяких директив та інструкцій.

Проте комунку тринадцятої розкоски не розігнали, але обслідували й вчинили допит.

А чи не стара це артіль? Знаємо ми такі діла: оберуть одного земляка на артільника, сам він нічого не робить, покрикує та походить, дістає могоричі, а далі виростає на підрядника.

Придивилися до роботи на тринадцятій розкосці — ні, не артіль.

Працюють дружно, по-колективному: всі за одного, один за всіх.

Викликали десятника, завідувача дільниці:

Що за колектив? За якими це інструкціями?

Проте десятник гаряче обстоював колектив і доводив дуже переконливо. Поперше, з цим колективом ніякої тяганини; подруге, в тринадцятій розкосці відразу зникли всі технічні неполадки; потрете, цей колектив має таке правило: усе вугілля „нарубати“ і все „видати нагора“...

Ці аргументи остаточно заспокоїли шахтком і спілку, і, поміркувавши поміж себе, вони вирішили:

— Ну їх до біса. Нехай працюють.

Так легалізували й затвердили колектив тринадцятої розкоски. Він працює тепер за підтримкою й допомогою господарників, але спілка гірників покищо вижидає.

Найбільше дивує всіх і радує те, що в тринадцятій розкосці немає технічних не порядків. А не порядки просто таки заїли всі шахти. Що таке не порядки? Мабуть краще відповісти на це уривками з стенографічних записів шахтарських нарад:

— Підписали ми угоду на змагання, а її не можна виконати. Колії побиті, веда поїла рейки, вагони криві, з ремонту виходять не кращі. Грязюка. Ходиш по болоту, як той журавель. Просиш людей, кажуть — немає. Вилиці пошкоджені. Раз-у-раз буришся. У партії не менше як три вагони забурюється. Починаєш їх підіймати, всіх пригадаєш: і адміністрацію, і шахтком, і чорти його батька знає кого, і згадувати вже більше нікого. Вийдеш „нагора“, спину випростаєш, ну, погломниш, погломниш... Не звертають уваги.

— Одного разу йду це я головним штреком, — каже інший. — Зверху покрівля погана. Порода сиплеться. Стоять коногони — поглядають. Тільки проїхали, завалило пудів із двадцять. Ось чому у нас і недодача. Коні всі з побитими лобами. Якісь дуги над головою висять, покрівля сідає.

Ось це все, разом узятє та помножене в тисячу разів, звється в шахтах технічні не порядки. Винні тут і робітники, і адміністрація, і техніки, і інженери, і навіть так звані „об’єктивні“ причини.

А в тринадцятій розкосці технічних непо-
рядків немає.

У звичайних місцях, де працюють по-ста-
рому, — в лавах, вибоях, дільницях, по штре-
ках та на бремсбергах, — справа стоїть
краще.

Чи то грязько, чи злетіли рейки, чи яка
інша причина, а причина, як відомо, завжди
знайдеться: перекине в коногона наванта-
жену партію, — кілька вагонет зійшло з ре-
йок. Одній людині не сила їх підняти. Коно-
гін вилаявся та й пішов до десятника. Де-
сятник може бути на іншій дільниці, на
іншому ухилі, за малим не на іншому краю
шахти. Одне слово, десятника треба ще шу-
кати. Кінець-кінцем, десятника знайшли.
Коногін просить у нього людей, щоб посо-
бити поставити на рейки вагонети. Спо-
чатку вони полаються, посваряться, потім
підуть разом з десятником „на місце події“, —
десятникові треба перевірити, з якої це при-
чини перекинулася в коногона партія. Та
й справді, яка то причина?

Десятник починає дорікати, — швидко каже
їхав. Коногін відповідає:

— Та ти подивись, — грязюка яка. Чого
колії не чистять? Вагончики криві — поди-
вись сам. Чому криві? З ремонту такі вида-
ють. Злежні гнилі — чому не змінюють? На
лісовому складі...

І пішло, і пішло, і пішло. Тисячі причин.

Мільйони. І причини все важливі, переконливі.

Десятник іде шукати людей на допомогу коногонові.

Коногін сідає й чекає на цих людей. Кінь, похнюпивши голову, стоїть.

І на цій ділянці в шахті спинається увесь рух. Вибійники „рубать“ вугілля, але його сьогодні не видадуть „нагора“, не завантажать у вагони. Минає година, друга, третя. Коногонові виписують „конторський запряг“ — пересічний зарібок. Адже не він винен у перестої — технічні непорядки.

А в Анненці, у тринадцятій розкосці, в колективі — справа стоїть інакше. Робітники колективу сами роблять увесь дрібний технічний ремонт: злетіла рейка — сами прибіють, перекинулася партія вагонет — сами підіймуть, не встигне вагонник виконати норму, допоможуть йому колективом, норму не тільки виконають, а й перевершать. Упарився в роботі саночник — у нього „далека тяганка“, надто далеко треба тягати санки з вугіллям — йому допоможуть, але вугілля все буде у вагонетах. І не питають, чи записуватимуть за це, чи ні.

Колективна праця, колективна відповідальність, справжня соціалістична дисципліна праці та колективний порядок! Вони з перевищенням на п'ять відсотків виконали завдання, у них збільшилася видатність праці

та заробітна платня. У кожного з них підвищилася особиста відповідальність. Звичайно, немає прогулів.

Як же все таки прийшли до колективу „наші тамбовські земляки“?

Сами вони пояснюють це просто: „Їм набридло щоразу лаятися з адміністрацією через усякі технічні непорядки. Отож вони сами вирішили організувати свою працю, вже коли технік та адміністрація не зуміли цього зробити. Заробіток вони ділять нарівно, бо тільки за такої колективної праці їхній заробіток зростає. А разом із тим зростає видатність праці.

Господарники підтримують їх через те, що колектив увесь час перевершує завдання, а ще й через те, що в колективі немає технічних непорядків. Осередки — партійний та комсомольський — стоять осторонь: у колективі немає ні одного комсомольця чи комуніста.

І ніхто нічого не робить, щоб пристати до колективу й зформувати його політичне обличчя. Працює колектив уже кілька місяців, і ніхто не вступив ще ні до партії, ні до комсомолу, нікого не висунули працювати до професійних і громадських організацій. На жадній виробничій нараді не було доповіді колективу.

А проте, цілком очевидно, що комунка, колектив на тринадцятій розкосці—це група

соціалістичної праці. Політичні завдання п'ятирічки вимагають нових форм організації праці. Шахтарі тринадцятої розкоски, шукаючи цих форм, організували колектив-комунку. Колектив виступає як господар тринадцятої розкоски й разом з шахтовою адміністрацією відповідає за розкоску. Комунка добровільно взяла на себе всі турботи щодо технічних непорядків: взяла через те, що в соціалістичній шахті непорядків не повинно бути. Ось чому колектив по-новому організував свою працю і, всупереч професійним канонам, оголосив боротьбу старому ладові.

Шахтком, спілка гірників, спокійно спостерігаючи роботу колективу, не добачають головного: колективна угода накладає двобічну політичну відповідальність. Ставки та норми видобутку підкорені насамперед взятому на себе політичному зобов'язанню. Це краще розуміє колектив тринадцятої розкоски, ніж шахтком та краснолуцька спілка гірників.

Саме тут, в ударних бригадах, колективах та комунках виковують в деталях невідомий ще плян соціалістичної перебудови шахти. Саме тут викривають нові сили й нові, ще неznані, можливості. Саме звідси, з колективів, комунок, ударних бригад — почнуть з корінням перебудовувати шахти й реорганізувати виробничі процеси.

У комунках нові ритми роботи й нові господарські стимули. Тут зрівнення сприяє підвищенню продукційности праці. Тут усе повстає і кричить проти узаконених профспілкових канонів.

Соціалістичне змагання перегрупувало людей, створило своєрідне класове розшаровування на шахтах. Зробилися виразні, ясні, як ніколи, ентузіясти та обивателі, рвачі та пролетарі.

Аванґард пішов працювати до ударних бригад, до комунок і колективів. Перед профспілкою постала проблема: на кого рівнятися? На аванґард чи на всіх? Рівняються, треба визнати, на всіх, а не на аванґард. Через це до комунок, до колективів така вузькість погляду, така страшенна короткозорість. Адже не можна до ударних бригад, до комунок та колективів підходити за старою традицією, за загальним мірилом та шаблоном. Не можна, спостерігаючи ентузіазм у вибоях, виявляти до нього апаратне недовір'я та казенну байдужість.

Члени колективу тринадцятої розкоски мають своє господарство на селі Кулеватово, Моршанського району, Тамбовської округи.

Хіба не є завдання того ж таки шахткому спрямувати колектив тринадцятої розкоски на організацію колгоспу в селі Кулеватовому?

Ця байдужість занепащує не тільки ко-

мунки й колективи, вона гасить ентузіазм і руйнує соціалістичне змагання.

Змагання почали в Донбасі з величезним ентузіазмом. Порив цієї організації не зуміли зміцнити, і тому він не дав тих наслідків, яких від нього сподівалися. За парадом, за галасом не скрізь були такі ж діла. В багатьох місцях до змагання поставилися формально, а подекуди навіть карикатурно.

По шахтах Краснолуцького району якійсь час їздив початківець-газетяр. Він на кілька хвилин заходив до шахткому й похмуро запитував:

— Ви підписували?

— Ні.

— Ну, то підписуйте.

Йому підписували, і він, похнюпившись, їхав далі. Так одна шахта викликала на змагання другу, а друга — третю. У Кадівеському районі таким способом записали, що змагаються дві шахти: „Марія“ та „Крупська“. Шахтарі про це змагання так нічого й не знали, а шахтком через пів року припинив змагання — добре, мовляв, що про нього ніхто не знав, не було ніяких показників, ніхто ні за чим не стежив і не турбувався.

І тепер ще не можна сказати ні про один шахтком, ні про один райком, що ось тут спілка веде перед у соціалістичному змаганні, що спілка, кінець-кінцем, стала на чолі пориву та ентузіазму.

Шахтарі дуже охоче стають до змагання. Ті, що люблять висловлюватися образно та з викрутасами, кажуть: у Донбасі знайшли цілі верстви ентузіязму. Це правда. Такі верстви справді знайшли. Та от на шахті ім. Крупської між господарниками та шахт-комом укладають договір „змагатися на притягнення робітників до соціалістичного змагання“. Спілка „записала“ сто шістдесят осіб, господарники — сімсот п'ятдесят.

Намийні шахти „Ільч“ робітники уклали поміж себе угоду на соціалістичне змагання. Цехком довідався і розгнівався:

— Хто це без нас? Хто дозволив? Які угоди? Ми маємо свою цехкомівську, стандартну. Ось вона, читайте: „сміливо наперед за здійснення соціалізму“.

Робітників налякали, деякі з них почали знімати свої підписи, — ще, дивись, із спілки виписуть. До цієї справи втрутився райком, і угоди на мийні залишилися в їхньому попередньому вигляді.

Дошки змагання, що є на шахтах, заповнюють так, що на них ніколи нічого не добереш.

Соціалістичне змагання — індивідуальне, між шахтами, лавами та дільницями, не дає ще повного ефекту головне через те, що спілка та інші організації не вміють керувати й узяти провід.

Бажання шахтарів змагатися далі, зміцнити це змагання якимось організаційно, при-

зводить до створення ударних бригад, колективів, комунок. Вони зростають стихійно і організовують їх у багатьох випадках самопливом. Кожен колектив, кожна комунка, після одного-двох місяців роботи викликає до себе величезне співчуття та зацікавлення. На цій же таки Анненці створили колектив у нольній лаві на сході й ще один. Ударні бригади, комунки, колективи несуть за собою організацію не тільки окремих виробничих процесів, а й усього виробництва. Чітка робота колективу ясно виявляє похибки в інших місцях шахти. Ось вагони криві, — це значить, що нагорі, в ремонтному, погано працюють. Не вистачає порожняку, — це значить, що відкатники та стовбурові працюють не як слід. Треба реалізувати сотні виробничих пропозицій комунок, а цього тепер майже не роблять. З'являється єдина розрахункова книжка, треба, значить, змінювати облік, подекуди змінювати норми й тарифікацію. Комункам та колективам доведеться, очевидячки, дати й певні технічні права й певну технічну самостійність.

Соціалістичне змагання переходить на вищий щабель — на змагання форм та методів роботи. Нова соціалістична праця агітує і переконує краще, ніж стандартні профспілкові угоди. Комунки та колективи борються з похибками в цілій шахті. Тому ж таки колективові тринадцятої розкоски доводиться

посилати щодня одного саночника на бремсберг ловити й захоплювати порожняк. Порожняка в шахті став, але розподіляють його дуже погано.

Проти комунки узброїлися рвачі. Місяць вони зривали їм заробіток і норму — крали номери з вагонет. На кожному вагонету чіпляють номер. Нагорі антрацит зважують і цим визначають і виробіток і заробіток. І ось протягом місяця у комунки тринадцятої розкоски щодня крали по п'ять, по шість вагонет. Думали, що цим доб'ють. Не доби́ли. Комунка вижила.

Комунки, колективи, ударні бригади потрібні і в шахтах, і в сортувальнях і на мийнях — скрізь. Тільки вони зможуть піднести виробництво на ще нечувану височінь, тільки вони зможуть згори донизу реорганізувати шахту. Саме вони здійснюють лєнінські слова про те, що комунізм — це завдання створити вищі форми продукційності праці. Часу маємо ми небагато. Не можна бути байдужим і тільки спостерігати роботу комунок та колективів. Треба їх організовувати, підтримувати та розвивати, можливо — навіть обов'язково — всупереч догмам, канонам, шаблонам, мірилам. Адже цілком зрозуміло, що за головну причину виробничих провалів у Донбасі є недостатня мобілізація шахтарів навколо конкретних завдань другого року п'ятирічки.

Не можна декретувати урівнення, та ніхто цього й не пропонує. Треба використовувати досвід мільйонів, творчість шахтарів і політично та організаційно зміцнювати його. Не можна бути байдужим до цієї справи.

Саме цього вимагає комунка тринадцятої розкоски на західньому ухилі шахти Анненка.

Донбас, Луганське.

А. БУЛГАКОВ ТА І. МАРТИНОВ

ЦЕСМАНОВА БРИГАДА

У Донбасі—тривога. У Донбасі—прорив. Понад півтора мільйона вугілля не додали за 10 місяців. Всесоюзна кочегарка вимагає від комсомолу напружити м'язи, серця, розум. Донбас кидає бойовий поклик: „Війна плинності робочої сили, війна перебоям у постачанні, війна черепащачим темпам!“ Комсомол повинен відповісти на цей заклик, надсилаючи кращих до маршових сотень вугільного походу, щоби битися за вугілля з відвагою й силою, як це роблять комсомольці Цесманової бригади в Донбасі.

Зарубівка — наша гордість. Зарубівка—це шмат металю, складений із гвинтів, трибів, коліс та коліщат. Коли ввімкнути електроенергію в тіло цього шмату, він утворює збільшує видобуток вугілля, зменшує собівартість. Каторжна праця вибійника дружить із Зарубівкою і тим стає вдвоє легша, а коли в штреку або вздовж лави розтягти конвеєр, життя в шахті заб'є розмірено, як той живчик у дужого фізкультурника.

Галька, уламки породи котилися вниз, вздовж хідника. Шаруділи чоботи, чуні. З шарудіння ніг можна було догадатися: йшло чоловіка шість-сім...

Виблиснувши востаннє крізь туман вугільного пороху, зникали в лаві вогники лямпок.

Штрек завмирав. Час од часу, порушуючи тишу, зірветься з „покрівлі“ уламок породи — звук приглушений, притамований... І знову тиша...

Цесман, маленький і худорлявий, заходив із своєю ударною бригадою до лави.

Пролізли на животах, рачки до машини. Раптом десь осторонь розітнувся постріл, другий.

Знову тиша.

Частіше застукало серце, але нерви не зраджать. Знову вперед.

Порох в очах, порох забив ніздрі, лоскоче в горлі. Проти світла акумуляторів заблищали обриси зарубної машини, що простяглася на „ґрунті“. Постріли повторювались, обертаючись на суцільне гудіння.

Коли, осідаючи, гудуть породи, це викликає багато негарних думок про життя, смерть, про те, що Цесман та п'ять-шість одчайдушних ударників — ще молоді хлопці.

Сідає лава. Мовою панікерів це значить: „рятуйся, хто може“.

Знову тихо.

— Тікаймо... Завалиться... Швидше бо!..
Чути легеньке тріскотіння.

— Куди? Назад! Давайте ліс! Закріплюйте машину!

З далеких розкосів та забуга притягли стояки, зміцнюючи покрівлю навколо машини.

Записка, коротка й суха, рапортувала: „Через непередбачене осідання порід, лава № 3 нічого не дала. Зусиллям робітників машину від завалу пощастило врятувати“.

Увечері, в брудному гірницькому клубі, аж ніяк не схожому на просторі, чисті столичні клуби, як надзвичайно дотепну анекдоту, розповідали про те, що трапилося. З ударників знущалися:

— Кричали, репетували наші „ентузіясти“, а як тріснула лава, ніби горохом посипало,— гей, хто куди, штани розгубили...

— Ох, ха-ха-ха!..

Ці жарти до сказу доводили хлопців. Ранком ударну бригаду молоді перекинули до сусідньої лави.

Ніби за заздалегідь обміркованим злочинним пляном, знову повторився вчорашній гуркіт та тріскотіння порід. Вхід до вибою одрізало.

Проте свідомість звеліла негайно лізти в маленьку розколину завалу, щоб довідатися про подію.

— Ну, Цесмане, лізьмо.

Голос десятника тремтів. Та й кому схо-

четься потрапити вовкові в зуби? Для чого це все, коли можна вийти „нагорá“, умитися, піти в клюб, у сад до коханої дівчини! І хіба тонни здобутого у забої вугілля замінять життя з його мільйонами кольорів і звуків? Кілька моментів вагання. Далі різко:

— Лізьмо!

— І я...

— Ти, Ібрагіме, не лізь...

— Разом зручніше...

— Не розумієш. Може дорого коштувати.

— Лізь... Чого там балакати.

Ібрагім Чаниш, вибійник-татарин, перший Цесманів помічник, просунув голову в дірку розколини, виставивши наперед лямпу. Завал був здоровий. Поволі видряпалися „розвідачі“ з-поза завалу.

— То, „нагорá“?

— А чого ж сидіти, ходім...

— Не заривайся, Дякін!

— А чого ж тут сидіти, дикуни? Наша хата скраю.

— Скраю... А хто лаву в завалі прибиратиме?.. Починаймо, хлопці...

Ударники мовчки взялися до роботи.

Для адміністрації шахти це була несподіванка: вибійники додому, як завжди, не пішли. Прибрали завал. Пішли проти всієї шахти.

На шахті почалися розмови про ударників.

На чорних, запорошених стінах шахтового корпусу хтось написав: „Цесманівці засипались, — ударники вони, ніякого чорта не дають вугілля, трепачі“.

Уранці Ібрагім, прочитавши це оголошення, спокійно попросив грудочку крейди, озирнувся на шахтарів, що позаду реготалися, широко розмахнувся і накреслив великими літерами: „Брешеш, наволоч, — нами удавишся“.

Нові дні породжували нові заворушення. Ібрагім прийшов з упертою думкою. Нехай на плечі сядуть сотні тонн породи, а ми працюватимем. У запалі суперечки прийшов Цесман.

Сердито розмахуючи руками, він вигукував, напосідаючи на десятника:

— Ти чого мені тичеш розпорядження? Хіба можна працювати? Бачиш, як зігнулися стояки, лава через пів години сяде. Зміцнювати треба негайно, а то зарубну машину загубимо.

— І кричати нема чого, — заспокоював десятник. — Коли технік мені сказав роботу починати, мені хоч що...

— Жартуєш, брате, — з запалом втрутився в розмову Ібрагім. Хлопці, хто за мною? Хто вугіль країні хоче дати, той за мною!

Ібрагім, ступаючи як кішка м'яко, пішов

до вуглярні. Раптове тріскотіння десь у лівій розкосі вибою спинило Чаниша. Цього було досить.

— Починаймо зміцнювати,— сказав Ібрагім. Старий десятник нахилив голову:

— Починай, що ж, починай, та хоча й на-каз, а...

Це був перший випадок у житті десятника. Він не послухав начальника. Послухав молодих. За кілька хвилин лава сіла, але машину врятували.

Так народилася, загартувалася в боротьбі з анархізмом шахтової стихії цесманівська бригада молоді, що її ім'я тепер лунає в гірницькій Кадіївці, як заклик до боротьби, як заклик на боротьбу за вугіль.

Вона не сама. Вона — тільки початок. Десятки бригад виросли далі.

Тепер є бригада краща від цесманівської, але таких наслідків, яких досягла ця, міцно злітована група ударників-раціоналізаторів, ще ніхто не домігся.

За два місяці ім'я цесманівської бригади гриміло по всьому району:

— Чи ви чули? Цесманці дали двісті відсотків видобутку.

Зарубна машина — ось знаряддя збільшити видобуток вугілля. Бригадники зуміли довести циклування у вибої за вісім годин до трьох циклів.

Нещодавно до шахткому прийшла група

старих гірників, що працюють на проходженні головного штреку. Свій прихід вони пояснили так:

— Працюємо ми на штреку, де в лавах здобувають вугіль бригади молоді. Учора з'ясувалося, що випередили вони нас, старих. Наше проходження штреку вже відстає від їхнього проходження лав — це неприпустимо, технічно неприпустимо... І ось вирішили ми організуватися на ударників і виступити з молодняком на змагання.

— Хочемо й ми розмахнутися — нехай ще поміряються з нами.

— Гаразд, — відповів завком.

Угоду підписали.

А. БУЛГАКОВ ТА І. МАРТИНОВ

„КОПЧОНКИ“

Пісні нові життя вже написало,
Не треба, хлопці, про старі тужить.

М. Светлов.

Колись на шахті їх звали просто „копчонки“. У це слово вкладали все своє презирство до тяжкої та брудної вивізницької роботи.

Лякали „копчонкою“ дітей, лякали дівчат:

— Де вночі блукаєш? Нагуляєш живота — до „копчонок“ віддам!

Вивіз — каторга. Працювати на вивозі — найгірша справа.

Та й чим перед революцією різнилася від каторги робота на вивозі? — З раннього ранку до пізньої ночі, під дощ, сніг, хуртовину, під вічні погукування наглядачів „лимонадити“* вагони, а потім задовольняти пристрасті десятників.

* „Лимонадити“ — ставити спиною на рейки вагончики, що перекинулися.

Спробуй — відмов, одразу опинишся за ворітьми шахтового двору...

— Ох, і скільки поперепортили дівчат наших, страх бере! — розповідає стара вивізниця Мар'я Василівна Олійникова. Пам'ятаю, Марфа Ігнатенкова — красива, білява, синьоока, глянеш на неї — серце радіє. Хлопці так і липли, а що вже жвава, тільки що — дасть по морді, а там... шукай кінці. Десятники коло неї як коти ходили, дивилися, облизувались... Потім цей старий бабій Максимов (він і тепер на шахті працює, тільки гонор — куди й дівся) залицяється став:

— Житимем укупі, Марусю, переведу тебе до світлої, лямпової...

— А жінка?

— Ми з тобою незаконно, будеш ніби полюбвиця.

Не згоджувалася... Почав загрожувати.

— Не переночуєш, викину з роботи, здохнеш під ворітьми...

Звісно, діло бабське...

— А далі?

— А що далі?.. Привела дитину — знайшла собі замість світлої лямпової. Викинули з шахти. Ходила, ходила голодна, аж поки в шурф кинулась. Скільки таких смертей на своїм віку бачила, згадати тільки...

Усю свою гірку, безнадійну долю виспівували вивізниці у безпросвітніх шахтарських пісеньках — „стражданні“.

У хмарах вугляних порохів, у зльоті птиці-кліті, в гуркотінні вагонет народилося „страждання“.

Тисячні армії „копчонок“ — автори „страждання“...

А коли сонце ховалося за шахтовий капор, коли на заході заливалось небо розпеченою лявою, тихого вечора, з високого шахтового терикону лунала над землею пісня:

Моя мама рано встала,
Пишну квіточку зірвала,
Мою вроду загубила,
На одкатку віддала...

Тоді на копальні казали:

— „Копчонки“ застраждали.

Багато років, багато місяців, днів, днів великих зрушень, минуло з того часу. Революція змела дванадцятигодинний робочий день, змела наглядачів, змела „копчонок“. Новій радянській вивізниці дала світлий, чистий гуртожиток, дала „мандат“ на право загальнолюдського культурного життя... І все таки на вивозі ще догнивають дореволюційні традиції, на вивозі живе ще старе, потворне...

Дивно тепер чути в надшахтовій будівлі, де десятки трудівниць-жінок ганяють вагони, „мат“...

„Мат“ висить над головами, він сповнює кожен рух, кожен крок, кожную вагонету вугілля...

— Не можу не лаятися, коли сюди за-
ходжу, якось усе настроює до цього, — ви-
правдується секретар осередку, що допіру
брутально, „по-шахтарському“, вилаяв моло-
деньку вивізницю...

Дивно бачити тепер гуртки молодих шах-
тарів-шибеників, що їхнє найулюбленіше
діло — дратувати вивізниць.

Дивно бачити гурток явних чубаровців,
що організовують „охоту на откатчик“.

Але вже немає тої безвільної, забитої „коп-
чонки“, що слухняно скоряється лихій долі.

У шахті працює робітниця, що вміє знай-
ти свої права, вчасно дати одсіч, яка знає,
що вона на найважливішій ділянці нашого
будівництва, — в авангарді п'ятирічки...

Вивіз — пульс шахти. Якби на хвилинку
спинився цей пульс, спинилось би пода-
вання крові — порожняка — до чорного серця.
Країна б утратила сотні, а може, й тисячі
тонн вугілля.

Свідомість цієї відповідальности у вико-
нанні промфінплану примусила вивізниць
запропонувати створити ударну бригаду.
У шахткомі тільки посміялися:

— Вагони ганяти й без змагання можна,
нема чого з себе дивачок строїти.

Та сміх не спинив. Бригаду створили,
бригада взялася до роботи, збільшився спуск
порожняку, вчасно забирається вугіль, шахта
збільшила видобуток...

Вивіз має своїх героїв.

Одного разу взимку, коли люто скавучала метелиця, коли у вихрі тонули обриси копальні й особливо вабило хатнє тепло, і все тіло, кожен м'яз, тягся до вогню, просив тепла, — вивізники відмовились працювати.

— Так за руб сорок і життя своє занепастить можна.

Пропонували:

— Будете по черзі, по годині працювати, встановимо зміну.

Умовляння не допомогли. Залишилося тільки трое: Фаня Радивонова, Тоня Кузнецова, Катя Ісаєва. Залишилися ті, кому дорога кожна тонна вугілля.

Трое працювали за тих дванадцять, що пішли, трое боролися з природою, трое подолали хуртовину...

О шостій годині, просто з роботи, пішли вони з відмороженими ногами до лікарні...

Ранком шахтуправа ухвалила висловити вивізникам подяку, запропонувала по 50 крб. премії. Вивізники заявили:

— Ми тільки виконали свій обов'язок. Гроші ці віддайте на індустріалізацію.

А. ФАРБЕР

НАРОДЖЕННЯ КОМУНИ

I

Слово „комуна“ таке велике відповідальне слово, що, вимовляючи його, старий технік Чурило та вибійник Іващенко трохи недовірливо поглядали на своїх товаришів.

Їх було чотирнадцятеро чоловіка... перша комуна шахти № 3, провісник недалекої наскрізної комуни.

Коли „нагорà“ в шахткомі та партосередкові довідалися про це, то недовірливо похитали головами, промимривши:

— Та-а-ак... — і комуна народилася без допомоги шахткому та партосередку.

А шахтою, з дільниці до дільниці з розкоски до розкоски, ніби вугілля покотами, прокотилася новина:

— На долішній дільниці комуна!

Комуно організували чотирнадцятеро вибійників. І тільки вибійників. Крім них ніяких інших кваліфікацій.

Перша перешкода, що спіткала маленьку комуно, було те, що чотири підмінні вибій-

ники були не в комуні, й тому, працюючи спроквола, неретельно та мляво, гальмували роботу в комуні. Спускали вибої. Не видавали розкоску.

Чотирнадцятеро комунарів зібралися й вирішили взяти до комуні чотирьох підмінних...

Наслідки побачили незабаром. Робота пішла краще.

На кожен запряг припало 3 карб. 61 коп. Для комуні, що мала самих тільки вибійників, це було малувато.

Проте, хрищені вогнем першої невдачі, комунари тільки загартувалися.

Почали вишукувати причини невдачі. Вони незабаром впливли, як лій на воді.

Ходівники, що проходили штрек, відставали від вибійників. Порадившись, комунари вирішили залучити до комуні ходівників.

Так вони поклали принципову основу майбутньої наскрізної комуні, тобто — різність кваліфікацій і розрядів при однаковій оплаті.

19 та 21 відкоски день-у-день ішли наперед, випереджаючи всю шахту. Не обійшлося і без балачок на адресу комуні. Були й спроби розкласти її. Але все це геть викорінювали. А наслідки праці незабаром були такі, що перед ними зникли всякі сумніви.

Маючи завдання на 810 тонн, комуна дала 822,63 тонни. Це було особливо помітно на

тлі інших фактів. Не вважаючи на те, що в липні не вистачило 162 запряги, продукційність вибійника підскочила догори, на 146% перевершивши завдання. І коли першого місяця кожен запряг оцінили на 3 крб. 62 коп., то липневий запряг зріс до 5 крб. 2 коп.

Так віддана праця комуні взяла своє, довівши всій копальні не тільки громадсько-політичну, а й господарську доцільність комуні.

І не було нічого дивного, коли в серпні до двох розкосок приєднався увесь нижній горизонт.

Так народилася перша наскрізна комуна, що прибрала собі ім'я XVI Партз'їзду й стала незабаром за ту „Мекку“, куди попливли з усіх кутків Донбасу десятки різних делегацій.

Так народилася комуна.

II

Ми не маємо сумніву, що невдовзі про людей із наскрізної шахти № 3 напишуть оповідання, нариси та поеми.

Вони заслужили на це, скромні герої розкосок нижнього горизонту.

Підштовхуючи вугілля покотами, б'ючи тонкі дроти піддир п'ятифунтовими молотками в антрацитові верстви, просвердлюючи

бурки, проходячи штреки,— всі вони однаково просто й скромно творять велике діло.

Михайло Кочеток. Ще зовсім недавно він був перший халамидник та задира на шахті. У його минулому сірі й вогкі стіни дитдомів часів 19-го й 20-го років, коли мерзла і вкривалася тифозним висипом ціла республіка.

А тепер...

На вентиляційних дверях, біля 19-ої розкоски щось біліє написане крейдою.

Ми підходимо ближче, щоб краще роздивитися.

„Іди, симулянте, з розкоски по доброму здоров'ю“,— надряпала чиясь невміла рука. Обертаємось і зустрічаємо Кочеткові весело усміхнені очі.

— Це я писав,— каже він, і його обличчя спалахує такою гарною посмішкою.

Правильно, товаришу Кочеток! Своєю прекрасною роботою ти здобув право зневажати й ненавидіти симулянтів та прогульників.

Іващенко, Конєєв, Євтухов, Ільїн, Севастьянов, Чорних, Калашніков... Про кожного з цих найкращих серед кращих можна було б написати дуже багато. Кадровики — кістяк шахти, ядро наскрізної комуні, вони не знають у своїх трудових списках ні прогулів, ні пияцтва, ані симуляції.

Дехто з них у чорних нових шкур'янках. Як гордовито носять вони ці шкур'яні куртки. Ці куртки для шахтарів, як золота

зброя для війська, бо дістали вони їх також за героїзм і впертість на важкому посту вибійників.

Сигнал „стволового“, і маленька „коза“ жваво збігає вниз. За п'ять хвилин ми в шахті № 3. Жовте світло електрики, а далі ясні вогники шахтарських лампочок освітлюють широкі й просторі штреки.

Через хідники та вуглярки ми виходимо на нижній горизонт — дільницю, що цілком належить наскрізній комуні.

Голова комуні, т. Іващенко, іде попереду й по-хазяйському уважно оглядає стіни штрека, закріплення, покрівлю. Помітивши ящик, що лежить край схилу, він починає щось недоволено мимрити й витягаючи бльокнота та недописок олівця, записує. І так цілу дорогу.

Товариш Іващенко — один з організаторів наскрізної комуні. Тепер він її голова. За статутом, він вільний від роботи в шахті, щоб керувати комунією.

Хідниками проходимо до вибою 19-ої розкоски. У великому вибої людина, сидючи навпочіпки, б'є молотком по металевому пруті, що зветься піддиною. Вітаємось. Іващенко знову витягає свого бльокнота й розпитує, як іде робота. Далі, надходить моя черга говорити з вибійником. Проте, час дорогий. Кожна хвилина — кілька кілограмів вугілля. Іващенко бере піддиру та молоток й заходжується робити далі.

Під глухий стукіт піддири ми розмовляємо. Традиційне запитання:

— Ну, як діла?

— Діла нічого, діла йдуть гаразд,—охоче відповідає вибійник, скручуючи цигарку, й, засвітивши сірничка, додає:— про діла не розпитуй, діла — хоч куди!

— Ну, а все ж таки, як тобі в комуні? Га?—Тобі не прикро, що ти і сувальник, якого платня вдвоє менша від твоєї, тепер дістаєте однаково?

— Та чого ж мені прикро?—здивовано знизує плечима вибійник. — Адже й сувальник тепер більше роботи має. Раніш їх було тут на дільниці чотири, а як організували комуну — залишилося двоє. Виходить, їм роботи збільшилось. Та й те сказати, мені від цього крім доброго нічого нема.

Затягшися востаннє, він випускає синій димок і, кинувши цигарку, починає працювати.

IV

Ми йдемо далі. За 19-ою йде 21-а розкоска.

— Ого-го!—виголошує Іващенко, коли ми заходимо до вибою.

— Хто тут працює?

— Кондуров та Масленніков.

З каламутної мли, відірвавшись від молотків і верстви, виринають дві постаті.

Масленніков та Кондуров. Розпалені від праці, вибійник і ходівник хвилину мовчать.

— Молодця, хлопці! — лунає вже з глибини вибою Іващенко́в голос. Він оглядає роботу.

— Та ми таки здорово розігнались, — погоджуються вони.

— Комунари?

— Так, комунари.

— Ну, то розкажіть, що вас спонукало записатися до комуні?

— Тобто, як спонукало? — дивується Масленніков. — Ми самі перші прийшли, без ніяких спонукань. У комуні краще, всі разом працюємо. Раніше бувало так: Петрову трапляється вугіль м'якший, а Сидорову таке, що хоч зубами гризи. Петров вирубає свої дев'ять метрів та й подався „нагора“, а Сидоров сидить, лає в бога та в бабуську, і рубає, рубає... Тепер уже не так. Ось ми в своїй розкоші впоралися раніше. Так ти думаєш, ми молотки в руки та нагору? Ні, брате! жартуєш! Ми підемо до іншої розкошки й пособимо товаришеві. Бож тепер комуна.

— Еге, в комуні куди краще, — підхоплює Кондуров. — Ось хоч би й я. Я ходівник. Працюю разом із вибійником. До комуні, скажу тобі не брехавши, працювали, аби відробити швидше та податися додому. Ну, а тепер не так. Мене до вибійника прирівняли. І якщо він буде одникувати, то я йому цього не дозволю. Так і він. Комуна... Ну,

виходить, вчися один в одного й помагай один одному...

Так. У цьому основа нової системи наскрізної комуни:

— „Вчися один в одного й помагай один одному“, — це пройняло всю комуну...

V

Наскрізна комуна ім. XVI Партз'їзду — це вже не чотирнадцять чоловіка, а ціла дільниця, на сто вісімнадцять шахтарів.

Коли заходиш на нижній горизонт, де працює ця комуна, перше, про що хочеш смитати, — це, що тут є відмінного, такого, що відразу спадає в око, що відрізняє цю дільницю від інших дільниць шахти?

Через кілька хвилин відповідь на це питання дають сами шахтарі.

Погляньте, як швидко та спритно працює з вагонетами вагонник. Як швидко жене насипану антрацитом вагонету вивізник. Як енергійно працює ходівник.

Жадної поламаної або розхитаної колії. Жадної скарги на лісогона за неперегнаний ліс. А як працюють плитові на нижній дільниці! На це варто подивитися. Летить вагонета... бац... Руки плитового ловлять її з льоту й завертають. І знову підхоплюють другу вагонету.

А вибійники. Їх троє в кожній розкосці. Передніш було четверо. Четвертий був за

прибиральника породи. Тепер прибиральників немає. Це сталося якось само собою. Вибійники сами почали прибирати породу, й прибиральникам довелося перекваліфікуватися.

А сувальники... Зовсім некваліфікована праця. Обов'язок сувальника: спихнути покотами наниз тринадцять з половиною тонн антрациту. За це він діставав карбованець і вісімдесят копійок, а тепер сувальники встигають перегнати двадцять сім тонн — якраз вдвоє більше, ніж раніше — та ще допомагати плитовому й катальникові.

Комуна...

Завицький — молодий парубок із наймитів. Він прийшов на шахту, маючи пару дужих рук і бажання працювати. Йому пощастило. Він потрапив до наскрізної комуни. Спершу його прикріпили до досвідченого вибійника повчитися.

Тепер він один з кращих вибійників.

Тут суворо карають за прогули. Не можеш вийти на роботу? Попередь управу комуни. Вона замість тебе поставить когось іншого... Ну, а щодо симуляції, то це тут зовсім неможлива річ. Адже всі дістають однакову плату, усіх цікавить, щоб робота йшла добре. І ніяких лінощів тут не простять. Ось де сила нової системи.

Нудно ходити по розкошках десятникам. Їм майже немає чого робити на комунізо-

ваній дільниці. Вже не треба шукати їм, чи не заснув котрий вибійник, не треба до хрипу лаятись з лісогонами за неперегнаний ліс.

Завідувач дільниці, Максим Максимович Чурило, ходить — радісно тручи руки...

— Я спокійний за свою дільницю.

Комуна теж спокійна за свою дільницю і за свою роботу.

За комуною стежать тепер по всьому Донбасу. Адже народилась нова, визначна соціалістична форма праці. Кожен новий успіх комуни, кожна сота частинка відсотку збільшеного видобутку — це перемога нового над старим...

У чому суть нової системи — наскрізної комуни?

У тому, що тут, не витрачаючись на встаткування, через перебудову організації праці, досягають величезних успіхів.

У тому, що виробнича комуна дає міцне та конкретне відчуття нашого майбутнього соціалістичного суспільства. Голова об'єднання „Вугіль“ Шварц, одвідавши шахту № 3, назвав наскрізну комуну гірничий інститут.

Так, це гірничий інститут нових кадрів, кваліфікованих гірників. Це інститут підвищених темпів і нових соціалістичних форм праці.

Це було 10 серпня. У просторім кабінеті керівника тресту „Донбасантрацит“, у Криндичівці, зібралася нарада шахтокерівників.

На порядку денному, серед інших справ, стояла справа про любимівських комунарів.

І коли слово зняв викликаний спеціально для інформації про наскрізну комуну на шахті № 3 зав. дільниці — товариш Чурило, шахтокерівники посміхнулись, почали перемовуватися...

„Ну, розкажи, а ми послухаємо“, — здавалось говорили їхні обличчя своїм іронічним виразом.

Ніхто ж бо з них не вірив, що комунa на Любимівці справді є велика й серйозна справа.

Ясніше за всіх висловив це недовір'я керівник довжанської шахти, товариш Колупаєв.

— Я не вірю, — казав він, — щоб у Любимівці на шахті № 3, яку досі ще зовсім не механізували, можливі були такі речі.

І якщо не всі висловились далі так само, то все ж ніхто серйозно не сприймав того, що робилося на Любимівці.

Та факти перемогли. Адже це факт — незаперечний факт, що в наскрізній комуні уся дільниця має сто вісімнадцять чоловіка.

Комуна — великий зрівнювач. Вона, поперше, дала усім сто вісімнадцяти комуна-

рам одну ставку. Ставку цю збільшують залежно від того, як працює комуна. А як у багатьох комунарів в родини, статут комуни це зважив — три відсотки щомісяця від усього заробітку відраховують до фонду допомоги тим, що мають родини. Така система розподілу зарплати не викликала ніяких заперечень.

Адже коли вибійник має кваліфікацію вищу, ніж плитовий, і умови праці в нього важчі, то плитовий тепер робить удвоє більше, ніж він робив передніше.

Якщо не можна зрівняти значіння роботи сувальника з відповідальною роботою ходівника, зате сувальник тепер робить якраз удвоє більше, як передніше,

Отже, не зважаючи на різницю в кваліфікаціях і при однаковій оплаті, комуні пощастило встановити між усім цілковиту рівновагу. Звичайно, в процесі роботи статут комуни будуть вдосконалювати й змінювати. Додадуть ще поправки та додатки. Та важливе те, що основу комуні заклали і основа ця фундаментальна й міцна.

VII

Звичайно, без них не обійшлося. Ці люди, як мікроби потрапляють скрізь. Ми кажемо про одного з тих, що намагався розкласти комуни.

Його прізвище — Кривоносов. Працює він на шахті зовсім недавно. Проте скрізь видає себе за робітника, за старого шахтаря і на доказ цього показує свої долоні, вкриті жовтою корою мозолів. Та мозолі від усякої роботи бувають.

Рада комуні зацікавилась походженням мозолів на Кривоносових руках, бо він намагався був розкласти комуну балачками про те, що, мовляв, „нічого з цього не вийде“.

Аналіза мозолів на Кривоносових руках дала несподівані результати. Виявилось, що ці мозолі росли від ретельної праці в своєму великому господарстві на селі. Рада комуні за згодою всієї комуні виключила Кривоносова з своїх лав.

Взагалі варто заглянути до протоколів комунівської ради. Це дуже цікаві свідки тих величезних перетворювань, що їх чинить соціалістична форма праці та спільного життя.

„Слухали: Юрасов — комуніст, вибійник, зробив без серйозних причин три прогули, що відбилось на праці комуні.“

Ухвалили: Юрасова з комуні виключити“.

Такі самі постанови ухвалено і про Якименка, і про Прута...

У комуні не може бути прогульників, бо слово „комуна“ несумісне з прогулом, симуляцією, лінощами та пияцтвом,

Протоколи комунівської ради — це удари обуха по старих ще не відмерлих шахтарських звичках.

Кожний протокол розвішують по всіх закутках шахти, на будівлі, у шахткомі. Їх читають, ці лаконічні протоколи, й вони роблять своє велике діло, реконструюючи мозки шахтарям. Бож виключення з комуні за те, що прогуляв один день, не попередивши на шахті, — новина. Новина, що має в собі велике виховне значіння.

І коли виключений за один прогул і за спробу симуляції шахтар Якименко приходить до комунівської ради й, за малим не плачучи, просить, щоб його прийняли назад, це значить, що комуна перемагає.

VIII

Сіре досвітнє небо сумовито позирало крізь великі будні вікна робітничої казарми. Сон, перейнятий утомою, полонив усіх.

Раптом рипнули двері, й до казарми спочатку просунулася голова Іващенко, голови комуні, а далі він увійшов увесь.

Тихо пройшовши повз ліжка й заглядаючи до кожного з них, він спинився перед одним і нахилившись торкнувся рукою до голого плеча сплящого чоловіка.

— Кочеток, уставай, — стиха промовив він.

— А? Що? — спросоння замимрив Кочеток,

перевертаючись на другий бік, і знову пробуючи заснути.

— Та ну ж бо вставай! — повторив Іващенко й додав: — у комуні для зміни не стає одного вантажника. Петренко занедужав. Отож я й прийшов.

— Таж я тільки годину як із шахти виліз... — ніби перепрошаючи, відповів, уже зовсім прокинувшись, Кочеток.

— Нічого! Ходім! іншим разом відпочинеш.

І Кочеток, уже не заперечуючи, хутко вдягся і пішов з Іващенко.

Цей маленький епізод, за свідка якого я був удосвіта в робітничій казармі в шахті № 3, промовляє краще від усяких цифр, краще від усяких похвал.

Комуна хороша ще тим, що вона дає напрочуд гнучкий колектив шахтарів, який уміє швидко орієнтуватися й повертатися в потрібний бік.

Комуна поставила собі велике й відповідальне завдання — перекваліфікувати всіх своїх членів так, щоб вибійник міг завжди замінити вирубника, вагонник — вибійника, ходівник — лісогона і т. д.

Кожен член комуні повинен уміти робити все, що потрібно на тій ділянці, де він працює.

За такої організації на ділянці ніколи не буде загайки через брак якоїсь кваліфі-

кації, бо завсіди кожного члена комуни можна використати на всякій роботі.

Так комуна розв'язує проблему кадрів, виховуючи клясовосвідомих і кваліфікованих робітників.

IX

— Нічого „надприродного“ в нашій роботі немає. А що хвалять нас, то хоча ми й варті похвали, та все ж не варто перебільшувати.

І купенький чолов'яга з глибокими зморшками біля блідосиніх губів, з очима, що під час розмови спалахують ніби антрацитові скалки, прочинив дверці гірничої контори.

Розмовляючи, ми ввійшли до маленької комірчини. Мій супутник — літній чоловік, невисокий на зріст, у брезентовій куртці й таких самих штанах, а на голові в нього прим'ята кепка. Він говорив поволі й просто, крутячи під час розмови в мозолястих пальцях кольорового олівця.

— Раніш у нас на дільниці кожен був сам по собі й працював сам на себе. Хто скільки хотів, стільки й рубав, заважаючи іншим, але мало про це турбуючись. Шахта починала з'їжджати з рейок... Відсоток по відсотку зменшувались цифри видобутку. Падала продукційність і зростали прогули.

Нас зібрався спочатку невеличкий гурток. На пучках перелічити можна. Іващенко, Пархоменко... Ну, та гаразд, річ не в тім! Вирішили організувати комуну. Колективною

працею прорив заштопати. Перепитали всіх у дільниці. Пристають до комуни — записуємо. Не пристають — не треба. Та тільки таких, щоб не схотіли, не було. Ну а далі ви знаєте. Робота йде добре.

Раніш мені доводилося вставати в пів на четверту ранку, щоб побудити десятників та послати їх у казарми до робітників, а тепер я о п'ятій годині встаю.

Тепер на дільниці десятник має тільки наглядати, щоб правильно роботи всі провадили. І все. Ніяких суперечок з робітниками, ніяких заяв до РКК. А моя робота — тільки доглядати, щоб доцільно використовували вибої та додержували техніки безпеки.

Як хочете, я вам одверто скажу: дивно мені. Я старий чоловік і не звик я до всього такого. І ось бачу: на моїй дільниці, де працює комуна, немає технічних непорядків, тобто вони є, та їх ліквідують негайно на місці. Розійшлися в розкосці рейки. Раніше галас знімали, скандали, бігли до десятника, перевертали вагонки, а тепер спокійно й просто. Відбійник кілок обстругав, полагодив рейки, та й працює собі далі. А тоді вже повідомляють мене чи десятника.

Така комуна. Не сподівався я таких наслідків. Що ж! Тільки радіти можна. І я радий. Я старий гірник, з 1903 року на шахті. Я маю сорок один рік, і я двадцять сім років на копальнях донбасівських.

Почав з вигрібника вагонів, на сортувалці в Олексіївському гірничому товаристві, під Юзівкою. Потім бігав по штреках за лямпоноса. Стояв за дворового. Пройшов усі підземні професії, а тепер ось уже три роки завідую дільницею нижнього горизонту. Кажуть, що роботу справляю як слід.

Коли ми організували комуну, на шахті дехто вуха нашорошив. Були випадки, коли інші завідувачі дільниць намагалися зірвати нашу роботу — не давали порожняка, забирали й інші технічні матеріали. Та партосередок вчасно вдарив їм по руках. Кинули заважати. Десятники на дільниці тепер за інтереси комуні. Ми перекваліфікуємо робітників. Уже з прибиральників породили зробили чотирьох вирубників. Попереду ще завдання — перекваліфікувати всіх членів комуні.

Шахтоуправа тепер уважно ставиться до нас. Головний інженер Лягушенко прикріпився до комуні. Раз на тиждень на дві години приїздить. Ну, нічого. І без нього вправляємось. Ось тільки б для комуні гуртожиток збудувати, щоб усім вкупі.

Я старий. Мені все старе в голову лізе. От згадав молоді роки. Брянські копальні. Олексіївське гірниче товариство... Казарми були — жах. Ні ліжка, ані койки навіть, а самі нари. Так і спали покотом. Пам'ятаю, на Голубівці ці нари були на два поверхи.

І блощиці лазили згори вниз і знизу нагору. А Ерастівські копальні в Чистяківці... На цілу казарму один піджак був та одна паравалка. Уся казарма по черзі їх носила. Як зазирнеш усередину, відразу в очі лізуть плями червоні по стінках від блощиць... Залишалися ці плями цілими роками. А тепер, дивишся, минув тиждень, до казарми з клоповаркою їдуть...

Тепер ми в комуні стаємо на правдиву лінію. Дбаємо, щоб якнайкраще використовувати робочу силу та за раціоналізацією стежимо. Комуна звільнила нас від тисячі дрібних справ, що відбирали і від десятників, і від техніків. Усенький вільний час. До революції технічний догляд гнав роботу й шахтарів, заганяв шахту, вихоплюючи вуїлля, що лежить ближче до рук.

Тепер — інакше. Тепер ми пильнуємо, щоб жадна грудка не загинула, щоб усе підняти нагору.

Максим Максимович Чурило — завідувач дільниці нижнього горизонту, де працює комуна, ще довго розповідав мені про комуну, перебиваючи своє оповідання згадками про колишню роботу. Максима Максимовича Чурила поважають усі завідувачі дільниць на шахті № 3.

Його поважають шахтарі в розкошках і інженери шахтоуправи. Його цінують і ті й ті, бо він, покищо — рідкий тип прекрас-

ого фахівця, відданого ентузіаста й одно-
часно доброго товариша та порадника для
кожного шахтаря.

Була вже ніч, коли ми виходили з гір-
ничої контори. Чути було, як одчайдушно
вискрипувала дробарка, шматуючи своїми
залізними щелепами чорний антрацит.

На копрі горіла самотня електрична лампка,
і в темряві вона скидалася на сигнальний
ліхтар на щоглі пароплава, що відходить
вночі у море.

І звідкись із глибини, із надрів, прониза-
них верствами, чулося притамоване шамо-
тіння... Здавалося, що хтось зняв важкі
земельні покрови, й перед очима довгі кори-
дори штреків, чорні провали розкосок, бивні
розколин антрацитових вибоїв.

— Працює комуна, — почувся голос Мак-
сима Максимовича.

— Так працює, — стиха відповів я.

Знову та сама тісна комірчинка, де вчора
до півночі затяглася розмова з товаришем
Чурилом. Тепер за вікном не ніч, а вмите
довгим дощем чисте блакитне небо. За чоти-
рикутнім столом, застеленим газетою, сидить
Федя Пугачов, — комсомолець-свердляр, що
його тепер висунули до гірничої контори
працювати на обліку. Він має сіре обличчя
й великі, розгублені очі. Пальці в атраменті,
що ніяк не хоче відмитися. Він високий
і худорлявий.

Він провадить облік праці комуні. Точний облік конче потрібний, щоб опрацювати дислокацію для дальших боїв за вугілля, для дальших боїв за нові форми праці, боїв із старими традиціями, що віками вкорінювалися в свідомість.

Він розгортає передо мною широкі розграфовані аркуші.

— Видобуток комуні ім. XVI Партз'їзду — за двадцять днів серпня.

Тут нічого не перепущено. Жадної дрібниці не забули. Все відзначено. Кожний кілограм вугілля. Бо, кінець-кінцем, видобуток вирішує результат бою за нову систему, за наскрізну комуну.

Отже про завдання... Комуна дістала загад видобути за двадцять день 2156 тонн. Але комуна не вклалася в план. Вона перевищила його. Здобуто 2268 тонн, що становить 105,2% завдання.

Щодо марок, то комунари зобов'язалися видати вищого сорту АП 30%, але й тут не вийшло: АП дали 31%.

І це, не зважаючи на те, що завдання передбачало на дільниці 136 робітників, а дійсність дала тільки 118. Забракувало 17,3% робітників. Щоб наведені вище цифри зрозуміти повною мірою, треба підсилити їх іще рядом цифр.

Отже, комуні до повного штату бракувало 18 чоловіка. А на дільниці встановлено,

що кожного дня має бути на підміні та вихідних з усяких причин із покладеного штату 136 чоловіка — 28 робітників. Виходить, на роботі залишається 108 чоловіка.

Тепер помножмо 108 чоловіка на ці 20 день, що їх кожен робітник має відробити. Маємо 2160 запрягів. Це не беручи до уваги, що до штату бракувало 18 чоловіка й що тут, знову таки, 20 день становлять величезну цифру на 360 запрягів.

Маючи завдання на 20 день — 2156 тонн, продукційність кожного робітника дорівнювала одній тонні.

Але комуна не буквоїд. Мало що написано в промпляні!

А вони взяли й дали 2268 тонн за 20 день, витративши тільки 1762 запряги.

Отак комуна, ледве встигши на ноги зіп'ястися, довела Донбасові блискучі наслідки своєї праці.

Продукційність на вихід протягом 20 день серпня дорівнює 1287 тонн, що становить 128,7% загаданого на запряг.

Комсомолец Федя Пугачов у захваті. Не докуривши одну цигарку, він запалює другу, рисує руками в повітрі якісь гірогліфи.

Він стукає мідним кінчиком олівця по столу, намагаючись іще більше прикувати нашу увагу до чисел, що випляться з його рота, ніби вугілля з горла дробарки.

І ось що виходить у наслідок: собівартість тонни за завданням мала бути не вища від 3 крб. 43,8 коп., а комуні обійшлася кожна тонна вугілля по 3 крб. 5 коп., тобто на 38,8 коп. дешевше на тонну. Собівартість зменшили на 11,2%

Так здійснюється передбачення комуністської ради про збільшення реальної зарплатні. Зменшення собівартости, збільшення видобутку та продукційности праці дають свої наслідки. Зарплатню передбачали на 31 день, за пляном, 11 122 крб. 43 коп. А за 20 день коммуна так зуміла попрацювати, що, витративши всього 1727 запрягів, замість належних 2156, заробила 6905 крб. 66 коп.; за завданням, ціна запрягу — 3 крб. 7 коп., а комунари відробили по 3 крб. 95 коп. за запряг. Це підрахунок приблизний. На кінець місяця ціна чимало виросте, бо тепер не можна було облічити деякі роботи, що їх оплачують не з тонни, а з квадратного метра.

Хоч усі комунари й дістають однакову платню, але ніхто з них не заробляє менше від того, що діставав раніше, перед комунною. Навіть вирубники заробляють більше...

X

— До нас тепер дуже часто делегації приїзжать.

Член комуністської управи Манухин, невисокий і згорблений вирубник, витяг з шухлядки столу велику конторську книжку, що в ній записують вражіння про комуну.

— Ми трохи пізно про це згадали,—посміхнувся він. Ось кілька записів. А якби з першої делегації почали, то книжку давно б уже докраю списали.

Приїздили делегати-гірники з Артемівщини. Їх було п'ятеро з шахти ім. Артема, з „Центральної“ (Щербинівка).

Вони приїхали, бо дуже зацікавилися комунною й хотіли, щоб коли досід любимівців, вартий того, перенести його на шахти Артемівщини.

Вони відразу прийшли до шахткому, привіталися й попросили дати цифри про роботу комуні. Від цифр у них на голові волосся заворушилось. Тоді вони попросили „шахтарки“ і, передягшись, спустились в шахту.

Попервах з недовір'ям, а потім з великим здивованням переходили ці п'ятеро гірників з розкоски до розкоски, оглядаючи всю комунізовану діляницю. Розпитували шахтарів, придивлялися до роботи.

У книжці вражінь уже напівстерті слова написані олівцем:

„Вважаємо, що взятий темп роботи — правильний“.

„Це усуває плинність...“

„Швидко куються кваліфіковані кадри“.

„Бачили сами добре...”

А товариш Потехін, голова делегації гірників що приїздила з Півкаввугілля, записав ось що:

„На розкоші нижнього горизонту ми говорили з членами комуни, і звернули увагу на бадьорий та здоровий настрій її членів, дарма що вугілля видають руками.

Це правда, видають руками. Правда, старе знаряддя праці ще переважає.

Проте, настрій не тільки „бадьорий та здоровий“. Тут розвивають нову, визначну соціалістичну форму праці.

Наскрізна комуна без парадности, без зайвого галасу, просто, як звичайне діло, відбуває величезну роботу, витягаючи шахту з прориву.

Шахта № 3 тепер напередодні загального комунізування.

Та шахта № 3—це тільки перша ластівка. І всупереч прислів'ю, ця перша ластівка робить весну.

XI

Шахта № 7 Ровенецької рудоправи увійде в історію соціалістичної реконструкції Донбасу, як перша шахта, де вперше виникла нова для копальні соціалістична форма праці — виробнича комуна.

Вирубник, товариш Студьонікін, один з організаторів комуни, розповів нам історію її народження.

Розподіл сил був нікуди не годящий. То в розкошках з'являлися зайві робочі руки, то їх бракувало. Видобуток шахти сповзав униз. Здавалося, ніяка сила не спинить цього сповзання. Десять вирубників, усі старі шахтарі - кадровики, попросили шахтоуправу дати їм шістнадцяту розкошку. У 16-й розкошці перед нами працювала група комсомольців, брала 4 крб. 70 коп. за метр і не справлялася з роботою. Ми сказали: нас 10 вирубників; ви платите за метр 4 крб. 70 коп. — добре, але ми самі зменшуємо розцінку до 4 крб. 50 коп. за метр. Більше нічого не обіцяємо. Робота покаже нас.

І робота показала, що слова вирубників були не пусті слова. За кожен запряг контора доплатила першого місяця по 6 крб.

Але десять вирубників були такі певні свої сили й свого вміння працювати, що наступного місяця роботи зменшили собі розцінку до 4 крб. 14 коп. І все ж запряг оцінили знову близько 6 крб. Та коли розкошка була закінчена, група вирубників розпалася. Шахтком і партосередок тоді не дооцінили її ваги.

Відтоді проминуло багато днів, і ще більше тонн вугілля нарубали ці десять вирубників, та вже працюючи не разом, а окремо.

Був січень 1930 року. Знову трапилося так, що на одній розкошці зійшлися разом Кабанов, Студьонікін, Кострюков, Кудінін

та інші. Шахта, як і раніше, здавала тонну по тонні, не виконуючи промпляну.

У шахткомі, в шахтоуправі, в партколективі бились над тим, як знайти з цього вихід.

У шахткомі казали: немає спецодягу, не стає взуття, немає м'яса...

Партосередок обмірковував питання про групорги, вважаючи, що головне лихо—недостатня їх робота.

У шахтоуправі точилися нудні, як обіжники, розмови про нестачу технічних матеріалів, про нестачу інженерів тощо.

І ніхто не знав, за яку ланку треба вхопитися й тягти, щоб витягти шахту з прориву.

А в розкошках народився цей вихід. Він народився там через те, що ніхто тут не намагався звалювати на „об'єктивні причини“ погану роботу шахти, через те, що тут люди звикли просто дивитися в очі фактам і твердо зважувати всі реальні можливості та перешкоди.

Вихід, що його знайшли любимівські шахтарі, звався „виробнича комуна ім. Тарабаєва“ (Тарабаїв — вирубник, добрий шахтар, якого вбив завал на тій самій розкощі, де тепер почала працювати комуна). За основу комуни взяли ті самі принципи, які пізніше з таким успіхом використала наскрізна комуна на шахті № 3 і на яких ми докладно спинялися в минулих нарисах.

У травні місяці комуні ім. Тарабасва за-
дали 384 тонни. У травні комуна дала 558 тонн.
Це — 146% виконання завдання, за 106%
виходів.

Мур недовір'я та нездоволення захитався.

У червні місяці комуна вже мала дати
410 тонн, але 634 тонни червневого видо-
бутку остаточно повалили мур недовір'я, бо
це становило 155% виконання завдання.

Липень комуна відробила блискуче, як
і червень. Квартальне завдання щодо видо-
бутку виконали на 145%. І ці 145% почали
свою чергою творити революцію в житті
шахти № 7.

Комуни почали рости, як гриби в гаю
після доброго дощу.

Народилася комуна ім. Першого травня.
Ця комуна складається з молоді. Вагонники,
Рачінов та Петрович були за провідців Пер-
шотравневої комуни.

Комуна ім. Шевченка, що народилася
в травні, стала тепер за одну з кращих.
Вона закінчила квартал, виконавши зав-
дання на 130%.

Комуна „23-ої розкоски“ змагається з тара-
байвцями. У травні вона виконала завдання
на 133%, в червні — на 130,4%, в липні —
на 139%.

Квартал підсумували. Наслідок — 134%.

Та не тільки видобуток великий. Продук-
ційність праці кожного члена комуни забез-

печує перемогу. Протягом 10-ти днів серпня у тарабаївців завдання щодо продукційности за пляном становило 13 тонн, а відробили по 15,4 тонни.

У комуні ім. Шевченка замість 11 тонн — 13,3 тонни. У комуні ім. Першого Травня 13 тонн підняли до 20 тонн.

Чи потрібні тут висновки?

На шахті № 7 — 450 гірників. У комунах тільки 83 чоловіка. Проте, ці 83 чоловіка щодоби дають 360 тонн вугілля, що становить 57% усього видобутку шахти.

83 комунари витягають з прориву цілу шахту.

У чому ж таємниця такого успіху? У тому, що комуні, знищивши лінощі, прогули, пияцтво, симуляцію, внесли до своєї роботи надзвичайну цілеспрямованість, чіткість, гнучкість, які можливі тільки за такої організації праці.

М. ЧЕРНЕНКО

НА ШАХТІ ВИБУХ

Нещодавно на шахті „Марія“ в Кадіївці стався сильний вибух. Він вирвав з лав бійців за п'ятирічку кілька десятків людей. Ланцюг неполадок у шахті „Марія“ не міг не викликати аварії. Навчитися працювати чітко, ставитися до своїх обов'язків, як до обов'язків більшовицьких — ось чого вимагає від нас тяжка наука катастрофи.

Б'ють на шахті сигнали. Три удари, чотири. Два. Кліть іде то вниз, то вгору, підіймаючи та спускаючи людей, вантаж. Аби тільки не дванадцять ударів: це — „качай хорого“, „нещастя“. Край ствола натовпом збираються вивізниці. Чекають... Один удар — стій...

До неможливого багато неполадок у шахті. На четвертій верстві розмоталася линва, зміна не працювала, стояли валки скупченого порожняка. З естокади навантажили вагон породи до чистого вугілля. У двосотметровій лаві скривили лінію конвейера. Вісім днів тому „Марія“ вийшла з аварії. Луснув вал підіймальної машини. Шахта

завмерла. Тисяча чотириста гірників працювали тоді на ній. Ударники Краматорського заводу виготовляли новий вал не за три тижні, а за десять днів. З 10 червня його привезли на шахту. Як слід підремонтували на цей день підіймача. Вранці 9-го почала працювати верства „Ніканор“ та двосотметрова лава. Убивала нестача людей. За днів аварії багато хто розбрівся по околицьніх копальнях. Повільно шахта набирала швидкість, щоб запалити на копрі червону зірку — ознаку завоювань і закріпленої перемоги.

Випал народився десь між четвертим і п'ятим штреком. Стояв вентилятор (на „Крупській“ — шахті сусідці, пошкодило кабель). У вибоях скупчувався газ. Попередила бензинка — вона вибухла в десятника. Покрекуючи, шахтарі вилізли на штрек перечекати, поки піде вентилятор. І не перечekali.

Бензинки у доглядачів запалювались особливою кремінною запалкою. Їхній кремінь має надзвичайно горючий церий. Газ уже вийшов із вибоїв і заповнював штрек. І коли десятник почав запалювати свою лампу, в штреку стався напівспалах, напіввибух газу. Лампа покотилася до ухилу. А далі... Вогонь майнув назустріч свіжому струменю повітря. Укріплення ламаючись заверещали. Лопалося повітря від нестерпного жару.

Верстви вугілля, закріплення вкривала брунатна корка коксу. Угорі по ухилу бігали налякані вагонети, наштовхувалися одна на одну, розбивалися. тікали од вогню. Вогонь мчав ухилом до головної, прорвався в неї і загас десь біля самісінького входу, кинувши наперед, до стволу вихор пороху. Порох вирвався на поверхню, гарячим смолоскипом злетів над будівлею шахти. Порох і повітря вибухали, розкидаючи підвізників, розганяючи вагонети, руйнуючи перешкоди. Внизу, на підземному копальному дворі налякано збилися люди.

А по штреках слідом за вихром ішла завіса чаду газу, що присипав людей і збивав їх так просто, ніби канарок.

Слюсар Піддубний та ще двоє працювали на восьмому. Кілька найменших частинок секунди випало із свідомости. Повітря раптом стало нестерпно гаряче. Хтось з розгону повалив їх на землю. Засліпив очі, заглушив смородом. Обличчя защеміли під хмарою порошинок, занесених з ухилу. (Вихор зламав лупцеві заслони, захопивши з собою лупцевий порох і бив ним людей ніби шротом).

Піддубний спробував був встати, схопився за край вагонети.

— О-ой!..

Залізна стіна була гаряча, ніби зубок, допіру розпечений у кузні. Рідкі, важкі, як

олово, краплі породи падаючи стукотіли позаду. І раптом...

Що це? Маріння? Голос из глибини штреку, далекі й незрозумілі, ясно дійшли до свідомости: „А-а-а“. Це з одинадцятої вуглярки! Вони живі!

Інстинкт замінював свідомість. Ще дрібно стукотіли зуби, зведені корчами переляку, а люди вже знайшли себе. Вони кинулися до ухилу. Дим заштопорив вихід. Відкинув назад. І тут втрутився Шкурупій, старий кадровик і вибійник.

Водою намочили обличчя та одяг. Один по одному, прориваючись через заслону диму, вийшли на хідник. Газ спиняв віддих. У скронях стукотіло. Північний хід був завалений. Повернулися. Знову наступали. Чергували наступ з відступом, протискалися через старі наскрізні вуглярки.

Майже біля мети. Біля входу на ногах zostалися тільки Шкурупій та Чалий. Вони пробилися до свіжого повітря; захопивши води повернулися назад. Виносили вже майже мертвого Богуславського, газового десятника Олексія Яковина. Троє повзли, Яковина несли. Він благав Шкурупія:

— Дай заснути. Прощу тебе, дай, хоч крапельку... Спати... Спати... Я трішки...

Кам'янистий ґрунт штреку видавався найм'якішою периною. Тільки б поспати. А ця гологолова дубина не дає... П'ятеро вийшли.

Їх зустріли рятівники. З Яковиним потім доплентався й Шкурупій. Він ще довго вовтузився з рятівниками, показував дорогу, помагав працювати.

З восьмого штреку загинув тільки один. Він думав перемогти газ. Сильний та безстрашний, він побіг угору просто ухилом. Полум'я та чад кинули його до стінки. Труп так і знайшли потім — витягся на цілий зріст, затиснутий між двома стояками укріплення. Решта, семеро вийшли.

...Разом на ухилі верстви „Никанор“ — „Північ“ працювало 88 чоловіка. 37 із них не розкажуть про свої останні години. Їх підбрали в завалах, у штреках ухилу, в головному.

Більшість — сезонники, новаки, що погано знали шахту.

Жах гнав їх іноді просто назустріч смерті. Кидаючи лампи, струменти, люди тікали. Куди? Аби кудись. Трупи знаходили по дорозі. Їх наздогнав газ, оксид вуглецю, солодкуватий чад, що по-зрадницькому тягне заснути, газ найпростішої хемічної формули.

Потім страшно було ходити по штреках. Розкидані акумулятори лампи яскравими точками тремтіли по рівчаках поміж злежнями в лавах, зачепившись за стояка. Кидалися туди. Шукали людей. Людей не було, вони тікали „на темну“. Їх гонив сліпий жах; цей жах загнав молодого інструктора

Ціту поза рятівний вихід до старих закинутих місць роботи.

Дехто рятувався до сусідніх шахт — „Альберт“ та „Крупська“. Двадцять дев'ять чоловіка „видали“* рятівники.

Чижевський ішов на південь. Він — десятник руху, а звідти чомусь довго немає коногона. На стволу його допіру за це допікав зав. Дивак, ніби Чижевський винний. Мабуть, немає вугілля. А подивитись треба...

Він ішов, пильно вдивляючись. Акумуляторка вирізала в темряві чітко освітлене коло.

І раптом... У спину з розгону вдарили чимось важким.

Хто?

Напасник не давав говорити. Так таки позрадницькому він відкинув Чижевського набік і підм'яв під козу**. Хвиля пороху понеслася далі. Здалеку хтось напружившись розірвав полотно.

Чижевський побіг... У штреку гула буря. З'явився виличник.

— Яка це чума вдарила?

— Мабуть повітряна труба луснула. Треба швидше до ствола. Довідатися.

* Підняли нагору,

** Візок на лісоматеріал.

— І справді.

Побіг. Біля входу до стволу його спинив зав. шахти.

— Куди ти?

— Ударило щось. Узнати треба.

— Біжи на четвертий. Потім прийдеш, мені скажеш.

Усе інше трапилося протягом секунди. До верстви четвертої за рахунком, „Никанора“ за назвою, — дорогу перетято.

Тиснула задуха. Уперед не пускав дим. У смоковій камері разом із монтером нюхали повітря. Дзвоник на ухил відмовився працювати.

Так, зрозуміло:

— Вибух.

Біжачи до стволу, Чижевський почув сигнал „нагора“ ..Гей!..—аби не поїхав ствольний. Буде паніка, люди без ладу стрибатимуть в кліть, без ладу битимуть сигнали. Тиск... Бійка... Ні, ствольного треба затримати за всяку ціну.

Знеможений вискочив він на двір, вигукуючи: „Стій!“ Хтось із подавальників повторив його вигук сигналом. Кліть уже підіймали. З нею від'їздив ствольний. Його довго довелося вмовляти.

— Залишися, адже тобі шкоди не буде. Люди загинуть. А я тільки на п'ять хвилин, — заву сказати. Потім назад. Наволоч перед народом будеш...

Кліть угору. Ряд сходів. Контора. Вигук до зава: „Вибух!“ Знову східці. Кліть. Ствіл. Це відібрало менше ніж п'ять хвилин, далеко менше.

Нагорі—він бачив—уже метушилися люди. А в шахті, на далеких верствах другого крила працювали люди, не маючи й гадок про катастрофу. І тоді комсомолець-десятник руху—Чижевський почав діяти.

На „Отаман“ він надіслав підвізників.

— Розірвався кабель. Немає току. Нехай зміна йде „нагора“. Тільки щоб не затримувались. Зав сказав.

Люди звідти приходили, їх мовчки тягли нагору. Про запах паленого казали:

„Згорів кабель“. І тільки вгорі вони довідувалися: „Вибух на шахті... На „Никанорі“...

Останні приїхали коногони: син червоного партизана Івакін та Черниченко.

— Чому довго току немає?—питали вони Чижевського.

Замість відповісти він потяг їх до пастки катакомб, з яких просмоктувалися струмені диму.

— Вибух.

— Де?

Ішли. Так, на штреку лежав дев'ятнадцятилітній коногін—татарин Акметчан. Партия вагонів придавила коня. Він стогнав і людськими, сповненими болю очима дивився на людей. Нахилилися над хлопцем. Він стогнав

поскрипуючи зубами. В розплющених очах було маріння, краплі поту виступили на чолі. Живий. Зверху навалилися дві вагонети. Обережно почали витягати.

На стволу висідала перша група комсомольської допомоги...

Гудка не було. Стоп пороху над шахтою помітили діти. Вони злякано забігали по селищу.

— Вибух?..

— Вибух!

— „Марія“...

Селище кинулося до шахти. Люди бігли без крику, не спиняючися. Жінки, на ходу розв'язували хустки. Деякі голосили. Струмки людей зливалися ручаями, потоками, сліпою лявіною. Якесь молодиця у святковому сарафані, озираючися на всі боки, марно зверталася до всіх:

— Люди добрі, та що ж це таке?.. Люд-и-и...

Не оберталися. Швидше туди, де батьки, брати, сини, чоловіки...

Стоп пороху над шахтою спадав. Порох сипався долі, а там у чекальні товпилася мовчазна юрба... Її трусило, немов у пропа-сниці.

Коган прибіг у контору, коли в зава від хвилювання голос зробився хрипкий і тремтливий.

За кілька хвилин бригада добровільців-рятівників з двадцяти чотирьох комсомольців була готова. Частина прибігла з осередку, інші вибилися з юрби, а тоді до натовпу людей, розхвилюваного та напорошеного комсомольці кинули заклик:

— До шахти хто? Людей рятувати...

Один по одному вийшло четверо. Комуніст шахтар Єфремов, машиніст-зарубник Кушнар'єв, кадровик-вибійник Петро Шкритко та Рябенко — секретар шахткому.

Поверхи розвантажували моментально. Вистрибували, бігли по штреку, оточені димом. А далі...

У боях з газом людину захищають машини. Їх не мали комсомольці. Відвага кидала їх до штреку, сповненого газом і димом. Вони проривалися в диму, задихаючись, рятували людей від загибелі. Вони билися із стихією, не відступаючи, не здаючись. Підхоплювали тих, що задихалися й тягли до ствола. Будили заснулих. І багато дехто, вирвавшись із ухилю, спокійно лягали спати тут таки, на головному штреку. Доводилося розштовхувати, умовляти, нести. Біля самого ухилю молодий цітовець, схопившись за голову, тягнув якусь нотку, що її й віддати не можна.

— А-а-а-а...

Його облили водою... Очуняв...

— Води... Дайте води...

Душив дим, їдкий та смердючий. Був один порятунок — у воді. Хто почадів з команди, того теж відтягали до ствола. Одливали. Йшли назад.

Хвилин за десять до шахти спустилася рятівна команда в респіраторах.

У десятім штреку для помпуння води вирита велика помийниця. Туди поспішали пробитися. Чекали на людей. Прочинивши двері, рятівники з жахом кинулися назад. Вода світилася. Вона горіла зсередини, ніби вся сповнена розпеченим металем. Ртуттю переливалася вода, вигравала веселкою. Повільно минали довгі секунди очікування. Знову прочинили двері. Так само спокійно й загрозливо горіло у воді полум'я. Це світилися акумуляторні лампи, що їх кинули в помийницю шахтарям, які рятувалися від газу; але й вони не сховалися. Газ наздогнав їх. Разом з лампами „видали“ нагору їхні трупи.

Цілий вечір, цілу ніч точилася рятівна робота. Пізно вночі, в комсомольському осередку відбувалося коротке бурхливе зібрання. На порядку денному — випал, „видача“ трупів. Естокадою вже ходили комсомольські патрулі, в лікарні вартували комсомолки,

обмивали поранених, допомагали перев'язувати, в шахті закінчували свою роботу комсомольці-рятівники.

Комсомол мусить знати імена своїх героїв. Ось вони, хто йшов у перших лавах: Мейковський — економіст, організатор комсомольської лави, молодий вибійник Дубина, агітпроп шахтового осередку — лебедник Желанников, студент-комсомолец, практикант політехнічного інституту — Мойсей Кагановіч, молодий кріпильник Шура Кукаренус, помічник дільничного техника Петя Шестюк, машиніст зарубки та „генсек“ горпромучівської комсомолії — Олексій Молчанов, вождь „кавалерії“ — кріпильник Альоша Гризадов, машиніст Ваня Ушаков...

Про аварію деякі людиці починали брудні розмови:

— Уночі, дивися, й поховують. Щоб не бачили. Життя тепер скрізь таке. Правду, шукай її...

Кажуть — тридцять п'ять. Хто їх рахував? Там, мабуть, і в сімдесят не вберешся.

Пускали сплітки. Спекулювали на неприпустимо недбайливому ставленні до техніки безпеки. Помії зухвалої брехні виливали на рятівників: розповідали про крадіжки в загинулих.

Варто було трішки придивитися — виглядало

обличчя куркуля. Тільки тепер його заховує машкара сезонника.

У групах робітників їх зустрічали на багнети, лаяли матерніми словами. Про деяких приходили розповідати до осередку. Так „засипався“ Городецький, куркулів син, коногін, що лише за два дні перед тим подав заяву до партії.

Я бачив людей, що втратили під час катастрофи двох-трьох рідних. Бачив обличчя, висушені слізьми. І всі їх діла, всі вчинки під час цих лихих днів дозволяють сказати: „Робітники „Марії“ зустріли нещастя напрочуд витримано, по-пролетарському стійко“.

Уночі селище не спало. Блукали тіні. Миготіли авта. За сотні кілометрів від Донбасу прибули рятівні команди лисичанських та горлівських гірників. Загорівся ранок, жовтий і похмурий.

17-го увечері їх ховали. Братерську могилу вирили в саду шахтового клубу. Повз виставлені труни з тілами простягся безкрай ланцюг гірників, пройшли делегації сусідніх шахт. Скільки їх усього: двадцять тисяч чи двадцять п'ять, чи тридцять? Промови. Важко їх говорити, важко слухати. А як слухають! Не слова це кинуто, в суховій — зерна міцної думки:

— З дітей загинулих треба виховати фахівців, щоб наші шахти не знали таких катастроф.

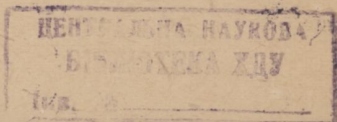
Над клубом майорить чорний прапор — знак аварії та лиха. Його полотнище розірвали удари об дріт антени. Жалібні прапори підняли на всіх сусідніх шахтах.

За героїзм, за віддане рятування від загибелі іменем урядової комісії та уряду оголошено особливу подяку робітникам шахти „Марія“ Шкурупієві та Чайличенкові, секретареві комсомольського осередку Коганові та всій комсомольській бригаді рятувників. Перед урядом порушили клопотання нагородити Шкурупія орденом Трудового Прапора. Дев'ять чоловіка з комсомольської бригади на чолі з Коганом поза всякою чергою відряджають учитися.

Кадівська організація комсомолу почала мобілізувати та перекидати на роботу до шахти „Марія“ сімдесят кращих комсомольців-гірників.

Незабаром у шахті імени „Тридцяти Семи“ почнеться робота. Над могилами жертв шахтарі запряглися запалити на копрі червону зірку.

Зірка — знак великого гірняцького походу за вугіль.

З М І С Т.

М. Смоленський. — Комуна тринадцятої роз- коски	3
А. Булгаков та І. Мартинов. — Цесманова бригада	16
А. Булгаков та І. Мартинов. — „Копчонки“	23
А. Фарбер. — Народження комуні	28
М. Черненко. — На шахті вибух	57

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

№ 10216

